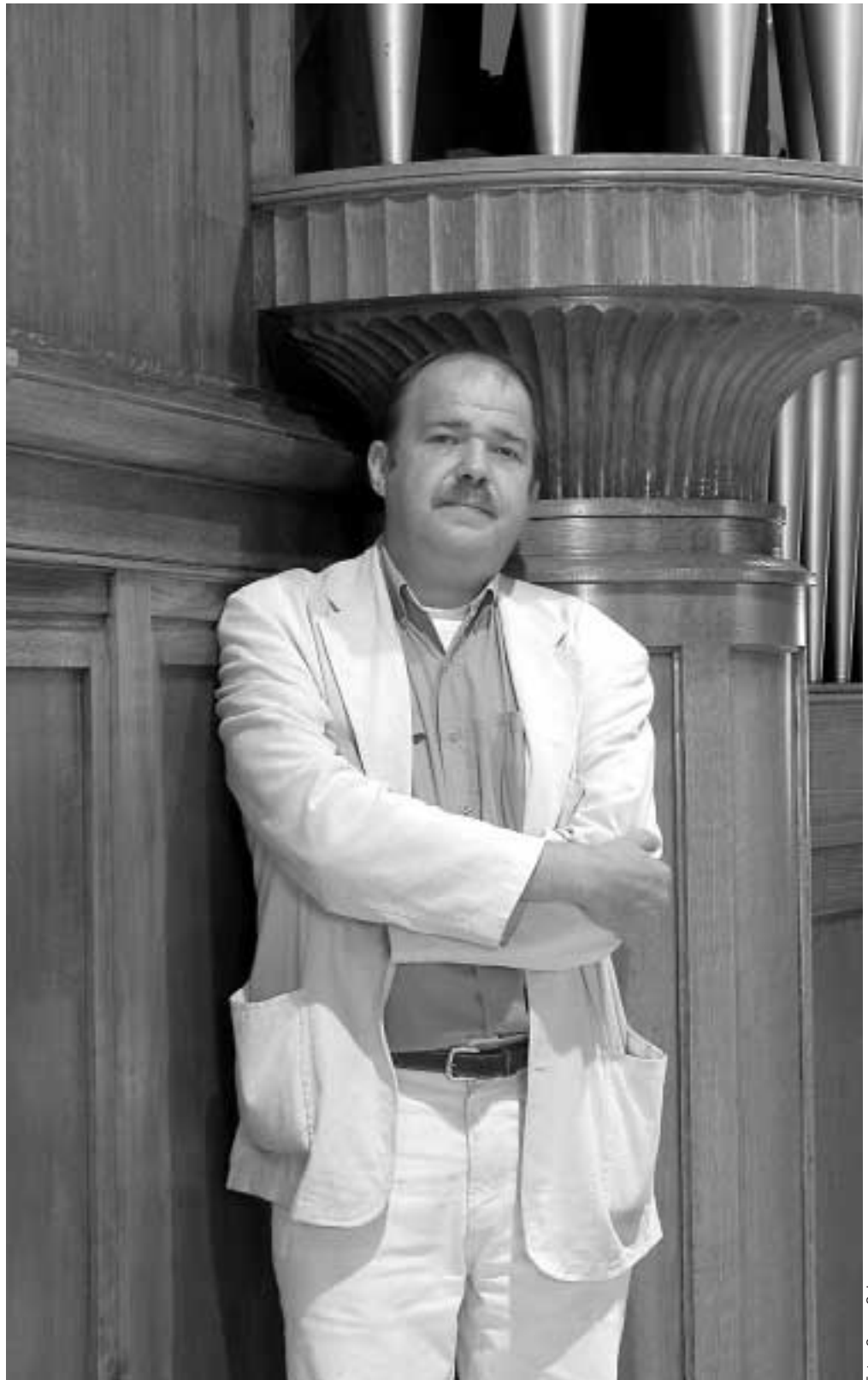

Aart de Kort staat graag

Aart de Kort uit Leidschendam is per 1 september benoemd tot organist van de Kathedraal H.H. Laurentius en Elisabeth in Rotterdam. "Een uitdaging" vindt hij het, om mee vorm te geven aan het kerkmuzikaal gebeuren in de kathedraal. De Kort is geen onbekende in de Nederlandse orgelwereld. Hij deed mee aan improvisatieconcoursen in Knokke, Bolsward en Haarlem, geeft regelmatig concerten, verzorgt workshops en heeft een omvangrijk muziek- en orgelarchief. Wie bij Aart de Kort aanklopt voor orgelgegevens, gaat nooit met lege handen naar huis. En als bij hem de orgelschoenen uit gaan, gaat niet zelden de koksmuts op, want De Kort is een fijnproever.

GERCO SCHAAP

Foto: Gerco Schaap

met één voet in de parochie

We treffen elkaar voor de kathedraal, waar hij die avond zijn eerste repetitie met de kathedrale cantorij heeft. Vanwege de grote ijzeren hekken voor de portalen oogt de kerk aan de Mathenesserlaan op het eerste gezicht als een vesting. Maar wie, eenmaal binnen, de ogen aan het duister heeft laten wenen, komt onder de indruk van de grootse architectuur, de schitterende glas-in-loodramen en de mooi afgewerkte details her en der. Hoog bovenin, op de tweede galerij, prijkt het in 1922 door de "Vereenigde Kerkorgelfabrieken J.J. Elbertse te Aalten" gebouwde orgel, dat in de jaren 1997-1998 door de firma Adema-Schreurs te Amsterdam werd uitgebreid tot een drieklaviers instrument. "Ik was al een tijdje bezig een orgelwerk over de Zaligsprekingen te schrijven", vertelt Aart de Kort terwijl we van bovenaf de kerkruimte in kijken. "Nu ik die prachtige ramen met voorstellingen uit de Bergrede heb gezien, heb ik zin om dat stuk af te maken."

Aart de Kort, van huis uit hervormd, is al vanaf zijn vijftiende jaar actief als organist van de Onze Lieve Vrouwe van Goede Raad-kerk in Den Haag. Sinds een kleine drie jaar dirigeerde hij er ook het parochiekoor. Vanwaar die ommezwaai indertijd naar de rooms-katholieke kerkmuziek? "Dat is gekomen doordat ik als organist graag m'n handen wilde laten wapperen. Ik had al een tijdje pianoles, had mezelf het nodige bijgebracht om ook op het orgel uit de voeten te kunnen. Als 'gegrepen door het orgel' wil je wel eens een kerkdienst begeleiden. In hervormde kerken kwam ik niet aan de bak, maar bij de parochiekerk van Leidschendam zochten ze een organist. Inmiddels had ik ook orgellessen van Joop Schouten, en zo ben ik na voorgespeeld te

hebben in Leidschendam benoemd. Zo moeilijk was dat natuurlijk niet want ze zongen daar drie 'Hollandse liedjes' zoals dat daar genoemd werd, melodie 'Gelukkig is het land', 'Wilt heden nu treden' en een enkele keer een melodie van Bernard Huijbers. Niet bepaald een uitdaging dus. Tijdens m'n middelbare schooltijd zocht ik een studieorgel en kwam zodoende terecht in de Onze Lieve Vrouwe van Goede Raad in Bezuidenhout. Men vroeg of ik daar als tegenprestatie diensten kon begeleiden en al gauw kwam het verzoek of ik bij de hoogmis kon spelen, dan had de dirigent zijn handen ook eens vrij.

Het heeft zo moeten zijn; het repertoire, het gregoriaans en de sfeer van muziek maken in de katholieke kerk lag mij wel. Een enkele keer ben ik nog wel ingevallen bij een hervormde dienst, ik draai m'n hand niet om voor een psalminleiding, een koraaltrio of een finale, maar de katholieke eredienst trekt mij toch meer. Elke week minimaal één meerstemmig koorstuk begeleiden, missen van Bruckner, van Mozart, van Monnikendam, en je leert bovendien met mensen omgaan."

Hoe voelt het om organist van de Kathedraal in Rotterdam te worden?

"Het gevoel is: uitdaging. Meer te doen hebben in datgene wat je echt leuk vindt en misschien ook wel het beste kunt. Op grotere schaal bezig zijn met kerkmuziek. Er zijn hier twee koren met elk een breed repertoire, een prachtige kerk met een goede akoestiek ... Ik ben natuurlijk vijftienvijf jaar lang organist geweest van een kerk zonder goede akoestiek – héél goed voor je orgelspel want wat dáár lukt, lukt overal – maar toch ook wat moeizaam. Wel een rijkdom om nu in deze ruimte te

spelen op een groot drieklaviers orgel dat je weer helemaal moet leren kennen. Je hebt hier een *setzer* met drieduizendzoveel mogelijkheden, dus ik kan hier een stuk van Karg-Elert dóórspelen ... Ik was al een tijdje op zoek naar een nieuwe uitdaging. Er was op een bepaald moment sprake van een functie in Duitsland waarvoor ik geknipt zou zijn. Ik heb erover nagedacht, maar met m'n vaste baan aan het Koninklijk Conservatorium (Aart de Kort is vaste pianist bij de balletafdeling, G.S.) en m'n gezin dat het hier naar de zin heeft, zag ik dat niet zitten."

Was hier sprake van een vacature?

Ronald van Baekel, die hier organist was, kondigde in maart aan dat hij zijn functie niet langer kon combineren met de dagelijkse leiding van orgelmakerij Adema. Er is toen een soort profielschets gemaakt. Men zocht geen virtuoos die om de haverklap in het buitenland zit, maar een organist uit het bisdom. Iemand die zich volkomen thuis voelt in de katholieke kerkmuziek, kan improviseren en zelf productief is. Zowel Ronald van Baekel als dirigent Marc Schaap dachten aan mij – ik heb samen met Ronald gestudeerd en Marc ken ik door mijn bemoeienis met de Gregoriusvereniging. Toen ik hier in die periode een workshop voor organisten uit het bisdom gaf, vroeg men of ik geïnteresseerd was in deze functie. Wat ook meespeelde, was dat ik ook het koor kan dirigeren in het geval Marc onverhoopt afwezig mocht zijn."

Kent de rooms-katholieke kerk richtlijnen voor de benoeming van organisten?

"Nee, die zijn er niet. We proberen daar met de KDOV (Katholieke Dirigenten- en Organistenvereniging,

G.S.) wel vorm aan te geven, maar dat is nog een lange weg. Zolang de parochies geen eigen kerkmuzikaal beleid ontwikkelen, kun je ook geen richtlijnen opstellen. Ik zie op het conservatorium *agendablaadjes* op het prikbord hangen: *Parochie zoekt organist voor de zaterdagavond en voor de repetities*, maar er staat nooit bij welk diploma of getuigschrift wordt verlangd. 'Als we maar iemand hebben', wordt vaak gezegd, dat is toch stuitend? Ik heb wel eens in het Gregoriusblad geschreven dat jongeren, die zaterdagavonds naar de kerk gaan, daar betere muziek voorgeschoteld krijgen dan wat ze in de disco horen. Alleen wordt het in de disco tien keer beter uitgevoerd!"

Was hier een muziektraditie van betekenis?

"Die is er pas sinds 1989, toen op verzoek van de toenmalige bisschop monseigneur Bär de Kathedrale Laurentius en Elisabeth Cantorij is opgericht. Vergeet niet dat deze kerk van oorsprong een gewone parochiekerk was, die pas in 1968 de status van kathedraal heeft gekregen. De cantorij zingt voornamelijk tijdens vieringen waarin de bisschop voorgaat: de christelijke feestdagen, priesterwijdingen en de jaarlijkse oliewijding, wanneer de zalf wordt opgehaald door vertegenwoordigers van alle parochies.

Naast de cantorij is er nog het 'traditionele' parochiekoor IHSE, oftewel In Honorem Sancta Elisabeth. Dat repeteert eveneens wekelijks en zingt vaker op de zondagmorgen dan de cantorij. Dit koor is wat ouder van samenstelling. Beide koren staan onder leiding van Marc Schaap en worden door mij begeleid.

De cantorij heeft een voorbeeldfunctie binnen het bisdom, waar het gaat om de verspreiding van onbekende en nieuwe liturgische muziek en kerkmuziek in het algemeen. De kathedraal van een bisdom moet een plek zijn waar mensen regelmatig met kerkmuziek van een goed niveau in aanraking komen. De Vaticaanse instructies laten daarover geen ondui-

delijkheid bestaan. We kennen hier dan ook veel 'parochianen van begeerte', kerkgangers die van buitenaf komen. Dat is het specifieke van een stadsparochie.

Ik ben hier niet naar toe gegaan om alleen organist te zijn. Zo iemand die alleen voor en na de mis een groot stuk speelt maar tijdens de mis niet, en de concerten organiseert. Het is heerlijk om zo'n hele dienst in te vullen, op elkaar te reageren, ook met improvisatie. Ik sta graag met één voet in de parochie."

JOOP SCHOUTENHUIS

Een jaar geleden sloot Aart de Kort een omvangrijke klus af: het inventariseren, verwerken en uitgeven van de orgelwerken van zijn oud-leraar Joop Schouten (1907-1983). Het was het eerste project van de Stichting Het Joop Schoutenhuis waarvan De Kort medeoprichter en adviseur is. (Zie ook 'Nieuwe muziekguitgaven' elders in dit nummer.) Joop Schouten was van 1949 tot aan de sluiting van de kerk organist van de Sint-Hippolytuskerk in Delft en vervulde een belangrijke rol in het muziekleven van die stad. Hij had een grote schare leerlingen en liet bij zijn overlijden een omvangrijke orgelarchief, bladmuziek en eigen composities na. Aart de Kort: "Joop Schouten organiseerde samen met André de Swaaf al vanaf de jaren zestig huisconcerten in zijn woning aan de Emmastraat in Rijswijk. Er stond een orgel waarvoor De Swaaf pijpen met een hoog loodgehalte had geleverd. Beroemdheden als Marie-Claire Alain, Louis Toe Bosch, Albert de Klerk, Bernard Bartelink kwamen daar concerten geven. In de muziekkamer stonden ook een vleugel, een klavechord en een klavecimbel. Toen Schouten zeventig jaar werd, hebben leerlingen en familieleden voor de grap een bord met de tekst "Joop Schoutenhuis" aan het huis gehangen. Dat bord is blijven hangen en het huis bleef in het spraakgebruik zo heten. Toen Schouten zijn einde voelde naderen, richtte hij een stichting met een missie op, die zijn grote verzameling en partituren zou kunnen behe-

ren. Na zijn overlijden werd de stichting echter fors aangepakt door de fiscus – zo gaat dat in Nederland – en we hebben het huis dus moeten verkopen. Een deel van zijn verzameling is toen verkocht en het orgel werd zolang in een verzorgingstehuis in Voorburg herplaatst. We hebben daar een aantal seizoenen concerten georganiseerd. Dat liep erg leuk, totdat de directie er genoeg van had en wij plus het orgel moesten vertrekken. Sindsdien ligt het opgeslagen bij Pels & Van Leeuwen. Het orgelarchief – waarvan de kern eigenlijk wordt gevormd door het archief van zijn vriend Ir. W. Knapp – heb ik min of meer van de container gered. Het bevat niet alleen verslagen van de orgelreizen die ze ondernamen, maar ook grote hoeveelheden dia's en interessante correspondentie, bijvoorbeeld met Albert Alain. We hebben dat allemaal uitgezocht en gecatalogiseerd, zodat het toegankelijk is."

Is de stichting verder nog actief?

"We missen natuurlijk onze basis: het organiseren van concerten rond dat orgel. Incidenteel komt het bestuur bij elkaar. Ons eerstvolgende doel is een opname maken van werken van Schouten door drie organisten op de orgels in de Bonifatiuskerk in Rijswijk. Het is goed klinkende, vakkundig geschreven muziek in een *ongevaarlijk* idioom, die het waard is om gehoord te worden."

Wordt het geen tijd dat er in Nederland een centraal orgelarchief komt waarin al dit soort collecties een plaats krijgt?

"Dat is er in feite al: het Nederlands Muziek Instituut in Den Haag, waarover dr. Frits Zwart de scepter zwaait. Daar liggen – en dat weten veel mensen niet – grote hoeveelheden partituren en tientallen archieven van Nederlandse musici en componisten. Archieven van Andriessen, Bijster, Monnikendam, Van Westering, Nieland, noem ze maar op. Ik bezoek het instituut regelmatig en heb er onlangs nog twee toccata's van Jan Nieland gevonden, *Toccatto II* en *Toccatto III*. Volgens mij is die tweede toccata boeiender dan zijn eerste! Helaas

gaan de meeste muziekuitgeverijen – Donemus niet te na gesproken – voor ‘hapklare brokken’, commerciële muziek. Je staat er versteld van hoeveel interessante, onuitgegeven muziek er in Nederland rondzwervt. Ik heb er wel eens over gedacht om zelf een uitgeverij te beginnen maar heb er helaas de tijd niet voor.”

Je bent beroepsmusicus, maar daarnaast ben je ook in je vrije tijd veel met het orgel bezig. Waar ligt voor jou de grens tussen werk en hobby?

“Alles valt onder elkaar. De balletklas begeleiden is natuurlijk werk. Maar m’n werk hier is ook m’n hobby. Het is de insteek waarmee je het doet. Ik heb meer hobby’s – koken bijvoorbeeld, of een boek over het restaureren van pneumatische orgels lezen – maar ik kan evengoed met *gretigheid* een nieuw orgelwerk instuderen. Ik vind het heel louterend om je in een nieuw stuk te verdiepen, of om muziek te schrijven.”

“Louterend” ...?

“Ja, omdat je tijdens zo’n proces helemaal afgesloten bent van alles en iedereen. Je denkt dan even nergens anders aan, je *woont* als het ware in zo’n stuk. Dat je van tijd tot tijd afsluiten ligt denk ik in de aard van de organist ...

Ook concerten geven doe ik voor m’n plezier. Wat is er nou leuker dan ’s middags naar een kerk te rijden, lekker de registraties uit te zoeken, de stukken ken je al, gaandeweg vertrouwd te raken met het orgel en met je registrant te repeteren. Om zes uur even een borreltje, hapje eten, de stad bekijken ... Vervolgens mag je een uur lang op zo’n orgel spelen, je wordt ervoor betaald en er komen nog mensen naar luisteren ook. Da’s toch heerlijk? Ik zal nooit met de zenuwen in m’n lijf een concert geven. Je moet natuurlijk wel zorgen dat je je zaakjes kent! Als je kunt *sublimeren*, zorgen dat je bóven de zaken staat waar je bevreesd voor bent, dan is concerten geven het leukste wat er is.”

Zou je dan als speler het liefst tussen

je publiek in zitten?

“Nee, het liefst zit ik helemaal alleen op zo’n orgel, maar meestal lukt dat niet omdat je een registrant of een bladoomslaander nodig hebt. Wel probeer ik van te voren m’n gezicht te laten zien, zodat ze weten *wie* er speelt. Als ik de kans krijg, vertel ik wat over de muziek. Dat doe ik liever dan een toelichting schrijven.”

Vind je dat muziek moet worden toegelicht, of moet de muziek het zelf ‘doen’?

“Het kán zonder, maar het is spannender mét. Een boswandeling kan op zichzelf fantastisch zijn, maar bij een boswandeling-met-speurtocht kijk je iets bewuster. Een orgelconcert is zoets als een speurtocht met vragenformulier: je geeft de antwoorden erbij ...”

Foto: Gerco Schaap

Het orgel in de Kathedraal H.H. Laurentius en Elisabeth te Rotterdam

Foto: Aart de Kort

In 1923 plaatste de "Vereenigde Kerkorgelfabrieken J.J. Elbertse te Aalten" een nieuw orgel tegen de een jaar eerder voltooide westkant van de kathedraal. Het orgel werd gebouwd volgens het pneumatisch kegelladensysteem onder advies van de in die tijd bekende orgelgeschiedkundige dr. C. Huijgens ofm. Het orgelfront was een ontwerp van architect P.G. Buskens en was gesitueerd in twee helften rond drie gebrandschilderde ramen. Het pijpwerk van de Vox Humana 8 vt. was geplaatst in een apart zwelkastje met aparte trede.

In later tijd werd de samenstelling van Manuaal II gewijzigd: de Vox Cælestis werd vervangen door een Quintfluit 1 1/3 vt., de Aeoline door een Scherp 4 st. en de Dolce door een Prestant 4 vt.

Tijdens het bombardement van 3 oktober 1941 werden kerk en orgel flink beschadigd. In 1942, toen de schade was hersteld, werd de Violine 4 vt. vervangen door een Terts 1 3/5 vt. In de jaren 1997-1998 werd het orgel gerestaureerd en uitgebreid met een derde manuaal. Dit werk werd uitgevoerd door de firma Adema-Schreurs uit Amsterdam, met hulp van vrijwilligers. Hierbij werd de oorspronkelijk-

ke pneumatiek verwijderd en vervangen door een elektrisch systeem. De dispositie van het zwelwerk (nu Manuaal III) werd hersteld en aangevuld met een Fagot 16 vt. en Trompet harmonique 8 vt. in Franse factuur. Ook de bestaande Hobo werd vervangen door een Hobo in Franse factuur. Op het pedaal werd de Open Fluit 4 vt. vervangen door een in grenenhout uitgevoerde Trombone. De Bazuin werd uitgebreid met een subcontra-octaf van grenenhout zodat als transmissie een Bazuin 32 vt. ontstond. Ingrijpender was de toevoeging van het Positief (nu Manuaal II). Voor dit werk werden drie registers nieuw gemaakt: Klarinet, Engelse hoorn en Viool 4 vt. Het overige pijpwerk is uit voorraad van de orgelmaker. De speeltafel werd geheel vernieuwd en ter linkerzijde geplaatst. Op 26 juni 1998 werd het orgel tijdens een feestelijk concert weer in gebruik genomen. In mei 2003 is de speeltafel weer midden voor het orgel geplaatst.

Rotterdam, Kathedraal H.H. Laurentius en Elisabeth

Bouwer: Vereenigde Kerkorgelfabrieken J.J. Elbertse te Aalten

Restauratie en uitbreiding:

Fa. Adema-Schreurs, 1998

Manuaal I

Prestant	16 vt.	Contrabas	16 vt.
Prestant	8 vt.	Subbas	16 vt.
Violon	8 vt.	Quintbas	10 2/3 vt.
Flûte Harmonique	8 vt.	Openbas	8 vt.
Bourdon	8 vt.	Cello	8 vt.
Octaaf	4 vt.	Bazuin	32 vt.
Roerfluit	4 vt.	Bazuin	16 vt.
Octaaf	2 vt.	Trombone	8 vt.
Mixtuur	3 st.		
Cornet	5 st.	Koppelingen	
Trompet	8 vt.	I + II	

I + III

II + III

Manuaal II

Viola Major	16 vt.	P + I
Principaal	8 vt.	P + II
Salicionaal	8 vt.	P + III
Unda Maris	8 vt.	I + II 4'
Nachthoorn	8 vt.	I + II 16'
Quintadeen	8 vt.	I + III 4'
Viool	4 vt.	I + III 16'
Fluit	4 vt.	II + III 4'
Progressio	2-4 st.	II + III 16'
Engelse Hoorn	8 vt.	II + II 4'
Klarinet	8 vt.	II + II 16'
		III + III 16'

Manuaal III

Bourdon	16 vt.	Speelhulpen
Vioolprestant	8 vt.	<i>Voettreden voor:</i>
Holpijp	8 vt.	- normaalkoppels
Viola di gamba	8 vt.	- aut. pedaalomschakeling
Vox Cælestis	8 vt.	- tutti
Aeoline	8 vt.	- tongwerken uit
Flûte Harmonique	4 vt.	- Setzer voorwaarts
Nasard	2 2/3 vt.	- Setzer achterwaarts
Woudfluit	2 vt.	
Fagot	16 vt.	<i>Treden en registerknop voor:</i>
Trompet Harmonique	8 vt.	- zwelkast manuaal II
Fagot-Hobo	8 vt.	- zwelkast manuaal III
Vox Humana	8 vt.	- registercrescendo (2-voudig programmeerbaar)

El. Setzer
(3072-voudig, met sequenzer en diskettestation)

